

ELS MATADORS
UN CROQUIS AL NATURAL

Edita:

Colla de Ball de Bastons de Masquefa

Autor:

Juli Molano i Royo

Primera edició: 2009

Segona edició: 2013

Impressió:

Masquef@ula

Avda. Catalunya, 62

08783 Masquefa

Barcelona

© de l'edició: Colla de Ball de Bastons de Masquefa

© del text: Juli Molano i Royo

© de les imatges: els autors i arxius esmentats

Fotografia coberta: Pau Orpí Gili i Ton Orpí Gili el 1939 en la festa Major de Vilafranca del Penedès.
Autor: desconegut, Col·lecció: Juli Molano i Royo. Prohibida la reproducció d'aquests imatges sense l'autorització escrita del seu propietari.

Imprès en paper ecològic

Novembre de 2013

ELS MATADORS

UN CROQUIS AL NATURAL

JULI MOLANO I ROYO

Colla de Ball de Bastons de Masquefa

TAULA

Nota a la segona edició	7
Pau Orpí Gili	9
Ton Orpí Gili	29
Bibliografia i fonts	35

Nota a la segona edició

Per l'any 2008 el meu interès en el Matador com a músic i personatge de l'imaginari popular ja havia començat, gairebé sense adonar-me'n. Però va ser a partir del febrer de l'any 2009 que vaig endegar les primeres tasques d'investigació que nou mesos després acabarien resultant en la composició d'aquest article sobre la biografia dels flabiolaires Pau i Anton Orpí Gili.

Aplegar el material que havia de fer servir per escriure'l em va portar tota la estació primaveral i ja cap a l'estiu em donava mínimament per satisfet del que tenia per començar a redactar-lo.

De ben principi l'article estava pensat per a ser publicat immediatament després del seu tractament en una ponència que havia de ser celebrada a Arbúcies (La Selva), dins els actes de celebració de l'Aplec del Flabiol, per la Castanyada d'aquell any.

Pel Setembre del 2009 vaig lliurar el primer esborrany del text a la Direcció de l'Aplec. Val a dir que ho vaig fer mitjançant una tercera persona que és qui em va fer la primera proposta d'escriure i defensar l'article a Arbúcies. Finalment, i després de diverses correccions lingüístiques que vaig fer-hi mercès al bon criteri de la Direcció, no ens vam posar d'acord quant a l'estil del text i vaig decidir, més per orgull que per sentit comú, que no trauria de la història certes informacions que eren vitals per entendre la figura de l'home que va ser Pau Orpí. El text no va participar en aquella ponència. Això no va treure que es publicés i es difongués per la xarxa, per biblioteques i arxius abans de la fi d'aquell any.

Han passat quatre anys d'aquell 2009 i en aquest temps han esdevingut canvis sociopolítics generals prou importants en el conjunt de l'Estat espanyol - i en particular a Catalunya - que han accelerat una presa de consciència de país en la major part de la societat catalana. Ara més que mai aquest poble no només és conscient que és un país quant a la llengua i la cultura sinó que manifesta amb contundència el seu sentiment de ser-ho també políticament davant d'Espanya, d'Europa i de la resta del planeta. És per aquesta raó que he endegat la feina de traduir a la llengua anglesa tots els meus treballs i difondre'ls arreu amb l'esperança que el lector d'altres nacions que no entengui el català escrit pugui conèixer una mica més sobre les nostres tradicions i sobre el flabiol i els flabiolaires que ha tingut aquest país en la processó de Corpus de la ciutat de Barcelona.

Juli Molano i Royo

A Barcelona, un dia del maig del 1920, el jove fotògraf Pelagi Mas i Castanyeda -que llavors col·laborava amb el seu pare¹ en la realització d'una campanya fotogràfica encarregada per l'Institut d'Estudis Catalans-feia via Rambles avall cap a l'ajuntament. Era la diada de Corpus i volia retratar la celebració del poble. Tan bon punt va trepitjar les llombardes de la plaça va veure acostat als gegants la figura d'un vell flabiolaire que destacava enmig del quadre festiu. El fotògraf el va sotjar, encuriós. Aquell músic feia tota la fila de ser, precisament, el model de músic que hom espera trobar en una celebració popular: vestia una brusa blau fosca, calçava botes i anava tocat amb una barretina vermella i negra. Bru, cellut i magre, el seu posat altiu semblava tenir el baricentre en algun punt situat entre el timbal que li penjava aplomat al ventre i el bigotàs a la Bismark on s'enfonsava furiosament el bec del seu flabiol. En Pelagi resolgué que aquella en seria una de bona i se li va acostar furtivament. Quan va ser a pocs metres, va disparar la seva càmera. Des que en Mas feu la fotografia, hom no ha deixat de reproduir-la en desenes de publicacions sota diferents títols;² però en cap hi figura el nom real del músic. Es deia Pau Orpí Gili, però era més conegut pel motiu Pau Matador. A dia d'avui, els apunts més complets sobre la vida del vell flabiolaire de la barretina són aquells que ens van deixar escrits Joan Amades i Joan Tomàs

---

¹ Adolf Mas i Ginesta (1861 – 1936). Creador de l'Arxiu fotogràfic Mas. Actualment, aquest arxiu es troba en l'Institut Amatller de Barcelona

² “Flabiolaire de la comparsa dels Gegants de Barcelona”: *Enciclopèdia Catalana* (busqueu la paraula flabiolaire), edició del 1995; “Músic dels Gegants de la Ciutat”: *Records de Barcelona*, Editorial Selecta, 1979, Pàg. 34; *Costums i Tradicions Catalanes* (de l'eminent Aureli Capmany), Edicions Laia, 1982, Pàg. 84 *Corpus a Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, 2008; “El músico de los Gigantes”: *La Fiesta de Corpus*, Ediciones Aymà, 1963, Pàgs. 63 i 66, entre altres. Fins la casa *Gallina Blanca* va fer tirades de cromos els anys cinquanta (“*Flauta i Tambor*” Sèrie 55, Núm.8).

Cal remarcar una honrosa excepció que, tot i no donar el nom del músic, almenys diu: “ Els gegants de sant Roc (1906),..., ballaven al so del flabiol i el tamborí d'un llegendari flabiolaire de malnom *Mataporcs*, que venia cada any de Sant Llorenç d'Hortons per a l'ocasió.” CODOMÍ X., *Altíssims Senyors, Nobles Bèsties*, Edicions. L'Agulla, Barcelona, 2001, Pàg. 44

en les seves Missions de Recerca, el 1927.³ Aquest deliciós text d'estil folchitorrista, tot i desvelar-nos els detalls de la infantesa del músic – suposadament narrats per ell mateix – és, però, absolutament insuficient quant a biografia.

De l'altre Matador –perquè n'hi va haver dos–, Anton Orpí, dit en Tonet el Xamós, que era el germà petit del primer, hom havia escrit gairebé res de caràcter biogràfic. A banda d'una nota que va publicar Amades en el seu *Cançoner*,⁴ la més completa referència que hem trobat sobre la vida del Xamós és aquella que Capmany inclou en el seu llibre sobre la música del ball de bastons de Gelida.⁵

Tanmateix, tots dos treballs recullen el que tal volta podem considerar com a més preciós des del punt de vista musical. En el primer, Tomàs va notar, en tre dies d'interviu, fins a disset tonades interpretades per en Pau Orpí a la fonda de Cal Piano de Sant Llorenç d'Hortons.⁶

Quant al llibre de Capmany, l'autor va incorporar a l'obra un total de quinze tonades per a balls de bastons -recollides el 1944 pels professors Gabriel Rodó i Joan Carceller, del Conservatori del Liceu- i interpretades pel mateix Tonet Xamós.

Qui ha sentit a parlar alguna vegada dels Matadors sap perfectament que aquests testimonis (gairebé tots de firma popular) són només una petita mostra del colossal repertori que tenien els músics.⁷ Ara be, per l'amant

---

³ Amades, J.; Tomàs, J. *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Volum VIII*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, desembre 1998. ISBN 84-8415-017-8.

⁴ *Ibíd*

⁵ CAPMANY, A. *Ball de Bastons de Gelida*. Barcelona. 1948.

⁶ En una consulta al Fons Joan Amades del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalanes (CPCPTC), un cop analitzat el microfilm corresponent a la missió del 2 de novembre de 1927, trobem que hi manca una partitura Segons la numeració feta pel propi Amades, correspondria al document número 43. Donat que el barceloní va deixar anotat en el full (que feia de frontispici al plec de partitures) el títol: "Sant Llorenç d'Hortons / 18 documents de 38 a 55" és ben segur que la partitura va existir o que existeix en els originals que es conserven a l'Abadia de Montserrat. No hem pogut accedir al fons montserratí i és per això que en aquest treball només n'apuntem disset i no divuit.

⁷ També hi trobem, però, algunes melodies originals d'en Pau i Antoni Orpí. En el treball d'Amades: una marxa per acompanyar els gegants titulada *Las Hijas de María* i una altra *Marxa*, aquesta, però, sense títol; en el de Capmany, tres tonades per a ball de bastons: *El Clavell*, *el Chòtis de punts* i *La Processó*.

que contempla amb ulls guspirejants les esgrogueïdes fotografies d'aquells flabiolaires d'abans de la guerra el valor de les partitures es dispara exponencialment perquè foren notades directament dels seus instruments.

PAU ORPÍ GILI (1873 – 1941)

Avui dia (2013) la casa pairal de cal Matador s'aixeca torta, apedaçada i mig difunta a les afores de Sant Llorenç d'Hortons. Hom la troba a mig camí, poc després de passar per davant de Can Serra, tot fent via per una sendera assolellada que es precipita des de l'església parroquial fins a jeure, ombrívola i gelada, sobre el pla del torrent i la riera de ca n'Esteve. Matolls despentinats li creixen arreu, i la ruïna el mina, però la visió del casal corprèn el vianant distret i l'empeny aturar-se davant la seva façana mil·lenària, aixeca el cap i descobreix que, a tocar de la foscor d'una finestra, i com esgarrapades en la pell d'un vell animal, hi han gravades tres paraules que zigzaguegen en l'os del morter: *Reformada en 1921*. Les va escriure el personatge principal d'aquest relat.⁸

La història, però, ha de començar amb el seu padrí, Pau Orpí Ràfols, un matador de porcs del Pla del Penedès que va establir-se amb la seva esposa, Teresa Costa Llopart, als Hostalets de Pierola en la segona meitat de la dècada de 1840. Allà el matrimoni va prosperar i el 1849 els hi va arribar el primer fill, una nena a la que van anomenar Teresa.⁹

⁸ En Joan Amades, en la "Relació de Cantaires", dins la seva obra Folklore de Catalunya –CANÇONER: Cançons, Refranys, Endevinalles. Barcelona: Selecta, 1951, referint-se a Pau i Antoni Orpí, diu que eren "(...) analfabets de lletra i de solfa " (pàg. 1340). La cosa certa és que ambdós germans sabien de llegir i escriure i que, poc o molt, havien anat a escola. Tot i que no hi ha cap dubte quant a que no sabien solfeig i que tocaven d'oïda, el més petit dels Matadors va arribar a desenvolupar un rudimentari mètode personal de notació musical que es basava en dibuixar la canya (com diria Jaume Orpí Casas referint-se a la cama) del flabiol tot i designant-ne els forats amb activitat o sense. Igualment, alhora de fer les quatre veus dels cors que dirigia, en Tonet feia ús d'alguna mena d'apunts "que es feia a la seva manera"(Jaume Orpí Casas, 2009).

⁹ Com es veurà més endavant, Teresa serà un nexa entre el Matador i un altre músic emblemàtic, en Joan Cuyàs Germés, conegut a Masquefa com el Marxant de la Flauta, qui va acompanyar els bastoners de Masquefa, Sant Llorenç i, molt